hade redan i maj 1813 landstigit med 30 000 man i Svenska Pommern och tvingat tillbaka de franska trupperna.

I augusti 1813 förklarade Karl XIII krig mot Frankrike och dess allierade Danmark. De svenska trupperna under kronprins Karl Johans befäl anföll danska områden. Striderna blev inte särskilt omfattande, men i juli 1814 tågade en svensk truppstyrka om 45 000 man mot Norge. Följden blev ett fredsfördrag och den union mellan Sverige och Norge som varade mellan 1814 och 1905.[80]

Owen blir brukspatron

En ekonomisk svårighet för Samuel Owen liksom för Wilcke vid Bergsunds gjuteri var att de måste ligga ute med stora summor för råvaror till produktionen innan några färdiga produkter kunde säljas. Ett sätt som bägge ganska snart prövade för att undvika detta problem var att bli ägare eller delägare i någon lämplig hytta. Då kunde de hämta tackjärn därifrån och betala först senare.

Samuel Owen hade i sin ansökan för gjuteriet lovat använda tackjärn och kasserat gjutjärn som råvara i stället för det dyrare, bearbetade stångjärnet. År 1811 inköpte Owen för 6 000 riksdaler hälften av hemmanet och hyttan i Häste, en egendom vid Dammsjön en halv mil norr om Nyhyttan i Norberg. Dess tidigare ägare var bergsnämndemannen Gabriel Jansson. Till Häste hörde inte bara hus och byggnader utan även en andel i Näsbergs gruva.[81]

"Owen-loftet" i Häste vintern 2009.

Owen tog sin nya ägaruppgift på stort allvar. Han uppförde i Häste ett bostadshus i två våningar av timmer med tre skorstenar och sex fönster i rad och tak av näver och torv samt ett tackjärnsgjuteri. Han började också använda titeln brukspatron. Han gjorde försök att åstadkomma sina nya produkter i en hög byggnad med tjocka slaggstensväggar som sedan dess brukar kallas "Owen-loftet" och finns bevarad än idag. Bostadshuset flyttades senare till Aspeboda i Västanfors.[82]

Med köpet av Häste ansåg sig Owen ha laglig rätt

Djurgårdsvarvet från Kastellholmen. Sepiateckning av Alexander Clemens Wetterling 1825–26.

att låta bli att skicka in fabriksberättelser till Hall- och Manufakturrätten i Stockholm. Han menade att hans gjuteri och mekaniska verkstad på Kungsholmen bara var en fortsättning av tackjärnsproduktionen i Häste, som sorterade under brukssocietetens mildare regler. Owen skulle därför slippa kravet att betala avgifter till hall- och fabrikskassorna i Stockholm. Han behövde inte heller riskera att hans anställda kom med några klagomål över arbetsmiljön till Hall- och Manufakturrätten, något som denna instans hade rätt att ta ställning till.

Samuel Owens frihet från Hall- och Manufakturrät-

tens regler varade bara i tre år. Stadsfiskalen Anders Salomonsson stämde honom nämligen i juli 1813 och begärde att Owen skulle betala motsvarande avgift till hall- och fabrikskassorna som Bergsunds gjuteri måste betala och göra detta retroaktivt också för åren 1810–1812. Owen fick ärendet uppskjutet, men i augusti beslöt Hall- och Manufakturrätten att bifalla stadsfiskalens krav.[83]

Owen överklagade beslutet till Kommerskollegiet och hävdade att det inte förekom någon förädling av järn och stål i hans gjuteri; man göt bara tackjärn i olika former, ungefär som vid masugnar. Detta var inte sant. Hall- och Manufakturrättens beslut fastställdes i april 1814 med hänvisning till vad Owen själv angett när han ansökte att få etablera sitt gjuteri och sin mekaniska verkstad.

För Samuel Owens första lån från Jernkontoret hade brukspatronen Rosenborg ställt upp som garant; men när lånet förnyades i maj och juli 1812 var det fabrikör Fresk på Lidingö och hans bror som ställde upp som garanter.[84]

Med början år 1813 fick Owen grosshandlaren och skeppsredaren John Burgman som ny lånegarant. Han var chef för Djurgårdsvarvet som låg där Gröna Lunds tivoli nu håller till. I en bok om släkten Burgman-Fredholm skriver Bengt Fredholm att John Burgman eventuellt kommit i kontakt med Owen redan under en affärsresa till England och då uppmanat honom till bosättning i Sverige. Detta verkar inte sannolikt, men det bör ha varit John Burgman som fick Owen att några år senare satsa på ångdrivna fartyg.[85]

Ungefär vid sekelskiftet 1800 började Burgman köpa andelar i Djurgårdsvarvet. Han blev senare dess direktör och köpte steg för steg ut flertalet av de andra delägarna och blev slutligen tillsammans med mågen Adolf Fredholm helägare.[86]

Burgman ägnade mycket arbete åt att försköna varvets område och närliggande delar av Djurgården. Han förvandlade varvets trädgård till en plantskola för en mängd utländska blommor, växter och träd som tagits till Sverige med de segelfartyg Burgman var redare för.

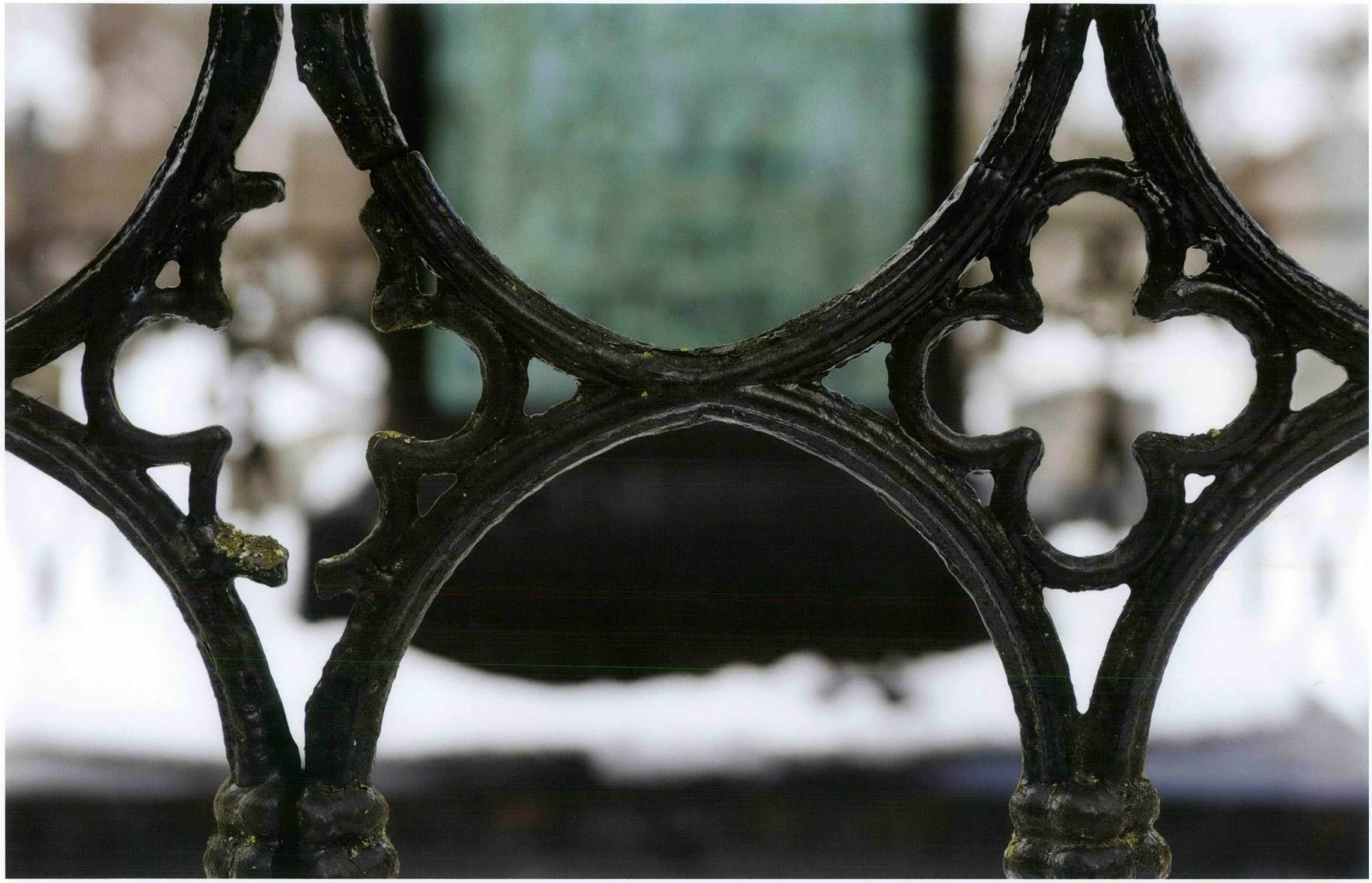
År 1814 övertog Burgman även den tomt på berget ovanför Lejonslätten, där traktören på värdshuset Blå Porten, Peter Klingberg, börjat uppföra ett nytt värdshus. Detta färdigställdes av Burgman som en liten lantgård och fick namnet Skansen.

Skansen beskrevs av "Årstafrun" Märta Helena Reenstierna så här från ett besök den 22 augusti 1826:

> Jag beså dess dyrbara och kostsamma anläggningar med stora alléer, engelska gångar, dyrbara utländska växter av oräkneliga sorter – ananas, vinrankor som slingrade sina av mångfaldiga druvor rikt behängda fruktbärande druvklasar liksom svenska rönnar, persiko-, plommon- och magnifika äppleträd, väl spaljerade. På ett mullbärsträd var i år redan åtta kannor mullbär plockade. Fikonträden var lika bördiga, men allt har flera gånger denna heta och torra sommar blivit vattnat. – För 20 år sedan var ett stort gråstensberg där nu Skansen står.[87]

John Burgman. Teckning av Maria Röhl.

MOTSTÅENDE SIDA:
John Burgmans gravvård med staket av Owen. OVAN: detalj av staketet.

I och med att Samuel Owen måste följa Hall- och Manufakturrättens regler fick han möjlighet att ta upp lån i den så kallade Manufakturdiskontfonden. Denna fond hade inrättats 1739 för att göra det möjligt för textilfabriker och andra manufakturer att klara likviditeten i sina företag. Enligt ett reglemente från 1779 sorterade den under Kommerskollegiet och gav lån med i regel tre procents ränta.

Owen skrev redan i december 1813 och ansökte om ett sådant lån; hans ansökan bifölls av Kommerskollegiet i januari 1814. För varje lån skulle en garant lämna sitt godkännande genom en revers.[88] Hans första lån från Manufakturdiskontfonden var på 6 200 riksdaler banko och lämnades i mars 1814. John Burgman ställde upp som garant. Vid årets slut hade Owens låneskuld ökat till 12 200 riksdaler, och året därpå var den uppe i 19 200 riksdaler.[89]

De lån man kunde få från Manufakturdiskontfonden var större än de från Jernkontoret. En komplikation var att det största samlade belopp som någon fabrikant fick vara skyldig något år berodde på värdet av tillverkningarna föregående år. Om intäkterna varierade mycket kunde detta ställa till problem.

Burgman fortsatte att ställa upp som lånegarant, och Owen behöll en personlig kontakt med honom ända fram till hans död i februari 1833. Burgman önskade bli begravd på Norra begravningsplatsen och att ett järnstaket gjutet av Owen skulle inhägna hans viloplats. Han ville också att en ung ek från Djurgården skulle planteras där. Så blev det också.[90] Gravplatsen gjordes sedan till en familjegrav för släkten Fredholm.

Patenterade tröskverk och mudderverk

En metod att säkra en viss produktion var och är förfarande att söka patent som ger ensamrätt på en ny uppfinning. Möjligheten att ge en uppfinnare ett tidsbegränsat patent hade införts i England redan på 1600-talet. Ett exempel är det 25-åriga patent som James Watt fick på sin ångmaskinskonstruktion 1775.

Även i Sverige kunde uppfinnare få patent eller Pri-